

เฝ้าระวังทางระบาดวิทยา

สำนักงานโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
Bureau of Epidemiology, Department of Disease Control,
Ministry of Public Health.

ประจำสัปดาห์

ISSN 0859-547X

<http://epid.moph.go.th/>

ปีที่ ๓๔ : ฉบับที่ ๔๒ : ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๖, Volume 34 : Number 42 : October 24, 2003

วิสัยทัศน์

กรมควบคุมโรค “ เป็นผู้นำด้านวิชาการและเทคโนโลยีการป้องกันและควบคุมโรคในประเทศและระดับนานาชาติ ”

สำนักงานโรค “ ศูนย์ความเชี่ยวชาญระดับสากล ในด้านมาตรฐานงานระบาดวิทยา ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายในและนานาชาติ สร้างองค์ความรู้และภูมิปัญญา ป้องกันโรค ภัย และส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ”

ทุกรายงานมีคุณค่าต่อระบบเฝ้าระวังและการควบคุมป้องกันโรค โปรดช่วยกันตรวจสอบจำนวนและความถูกต้องและส่งให้ทันตามกำหนดเวลา (ภายในเช้าวันอังคาร)

สัปดาห์ที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
จำนวนจังหวัดที่ส่ง	34	44	47	50	59	55	57	62	49	69	63	65	61	61	59	60	66	65	66	69	67

สัปดาห์ที่	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42
จำนวนจังหวัดที่ส่ง	63	66	69	70	64	66	64	65	61	68	64	66	68	63	66	68	63	64	61	62	64

สัปดาห์ที่ 42 วันที่ 12 - 18 ตุลาคม พ.ศ. 2546

จำนวนจังหวัดส่งข้อมูลรายงานโรคเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาเร่งด่วนทันตามกำหนดเวลา

สัปดาห์ที่ 42 ส่งทันเวลา 64 จังหวัด

ปี พ.ศ. 2546 ประเทศไทย

ส่งข้อมูลทันเวลาสัปดาห์นี้ 64 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 84.2

ระบาดวิทยากับการสร้างสุขภาวะแห่งชาติ *

พูดถึงการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มเป็นชุมชน การที่คนเราได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม หรือของกระบวนการที่ทำอะไรดี ๆ เป็นประโยชน์ ก็จะทำให้เกิดความปิติ ซึ่งก็เป็นเรื่องของสุขภาวะ สำหรับเรื่องสุขภาพ บุคคลรอบคร้ววงไม่ต้องกล่าวถึง เพราะเป็นที่เข้าใจกันคืออยู่แล้ว สุขภาวะจะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ถ้าหากธรรมชาติถูกทำลาย สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย สุขภาวะที่ถูกกระทบกันทั้งทางอ้อมและทางตรง เรื่องของอุบัติเหตุทั้งหลาย และที่สำคัญที่สุดคือ ความสามารถที่จะเผชิญสิ่งที่ไม่คาดฝัน และไม่แน่นอน อันนี้เป็นสัจธรรมที่เป็นความจริงขึ้นเรื่อย ๆ ใน

☞ ระบาดวิทยากับการสร้างสุขภาวะแห่งชาติ 779

☞ การรับมือปัญหาโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ 783

☞ บางมุมมองของ FETP ต่อการระบาดของ SARS 784

☞ ข้อมูลรายงานโรคเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาเร่งด่วน สัปดาห์ที่ 42, ระหว่างวันที่ 12-18 ตุลาคม พ.ศ. 2546 787

☞ ข้อมูลรายงานโรคไข้เลือดออก จากแบบรายงาน E2 สัปดาห์ที่ 42 ระหว่างวันที่ 12-18 ตุลาคม พ.ศ. 2546 792

ทุกระดับ รวมทั้งระดับบุคคลด้วย โลกยุคต่อไปนี้ มนุษย์ต้องเตรียมพร้อมที่จะเผชิญสิ่งที่ไม่คาดฝัน รุนลุลูกหลานต่อไป การทำงานที่มั่นคง เช่น ทำงานเมื่ออายุ 22 หรือ 24 ปี แล้วทำต่อ ๆ ไป จนเกษียณอายุ 60 ปี ต่อไปจะไม่มี ต่อไปงานความมั่นคงจะไม่อยู่ในภาพเช่นนี้ ความมั่นคงจะต้องมี แต่อยู่ในภาพอื่น เรื่องของความซับซ้อนของระบบสุขภาพ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก ทั้งที่เป็นเรื่องของโรค และเรื่องของสุขภาพของคน เป็นเรื่องที่ไม่ตรงไปตรงมา มีความซับซ้อน การที่จะบอกว่า ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอย่างนี้ เกิดเพราะตัวเองนั้นบางครั้งก็ไม่ใช่ เกิดจากคนอื่น เกิดจากกลุ่มอื่น มี interconnectedness ของเรื่องของสุขภาพอยู่ connectedness นั้น ไม่ได้อยู่ในเรื่องภายในสุขภาพเท่านั้น ยังอยู่ที่เรื่องอื่น ๆ นอกกระบวนสุขภาพ ซึ่งขณะนี้เห็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข กำลังเอาจริงเอาจังอย่างมาก คือ เรื่อง food safety ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพโดยตรง แต่ตามความเป็นจริงเกี่ยวกันอย่างมาก ทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องรับประทานอาหารอยู่ทุกวัน รับประทานอาหารอยู่ตลอดเวลาทั้งชีวิต ย่อมมีการสะสมสารต่าง ๆ ได้ สรุปก็คือว่า สุขภาวะแห่งชาตินั้น ขึ้นอยู่กับหลายระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ไปถึงระดับจักรวาล จะบอกว่าจักรวาลไม่เกี่ยวข้องก็ไม่ใช่ ถ้าสักวันหนึ่งเกิดมีสะเก็ดดาวมาชนโลก เหมือนเมื่อ 65 ล้านปีก่อน อะไรจะเกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพะ ได้จากการที่เป็นวิกฤติการณ์ของโลก เป็นเรื่องของจักรวาล ฉะนั้น เรื่องของสุขภาพะแห่งชาตินั้นเป็นเรื่องที่มีทั้งที่อยู่ในวิสัยที่มนุษย์คุมได้ไม่ยากนัก ไปจนถึงเกินกว่าที่จะควบคุมได้ ทั้งหมดเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในตัวเรา ภายในชาติ ภายในสังคมมนุษย์ ไปจนถึงระบบนิเวศน์โลกและจักรวาล

สุขภาพะแห่งชาติประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสมดุลของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสมดุลของธรรมชาติที่มนุษย์ต้องไปเอาชนะบางส่วน และต้องทำความเข้าใจ ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับธรรมชาติอีกบางส่วน ตรงนี้ถ้าถามว่าสมดุลแค่ไหน ไม่มีคำตอบ เป็นเรื่องที่จะต้องช่วยกันดำเนินการต่อไป อีกประการหนึ่งก็ต้องสร้างสมดุลระหว่างสภาพที่กำลังเป็นอยู่ขณะนี้ การพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติบอกว่า ประเทศของเราจะต้องมี 2 ส่วน ทั้งส่วนที่เป็นการแข่งขันและความเพียงพอ ซึ่งจะต้องสมดุลกันและเกื้อกูลสอดคล้องซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่ยาก แต่ต้องพยายามที่จะทำสมดุลระหว่างความก้าวหน้า และความเอาใจใส่ในเรื่องของวัตถุ และด้านวิญญูณ ต้องคำนึงทั้งสองส่วน แต่ว่าจะสมดุลแค่ไหนขณะนี้เห็นได้ชัดเจนว่ามีฉาบทิฐิที่เกิดขึ้นในสังคมโลก รวมทั้งสังคมไทยด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าเราเน้นวัตถุมากเกินไป หากเป็นเช่นนี้สุขภาพะก็ไม่เกิด เมื่อเราเน้นวัตถุมากเกินไปก็จะมีเรื่องยุ่งยากตามมา เช่น การเกิดสงครามในประเทศอิรัก ซึ่งก็เกี่ยวข้องกับเรื่องวัตถุนั่นเอง ความสมดุลระหว่างสมองซีกซ้ายและขวา ความสมดุลระหว่างสิ่งที่จับต้องได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม กับสิ่งที่ป็นนามธรรม

ระบาดวิทยา

- ❑ **ศาสตร์ว่าด้วยสารสนเทศเพื่อการกำหนดนโยบาย / ตัดสินใจ**
- ด้านสาธารณสุข**
- ❑ **การกระจาย & ตัวสะท้อนสถานภาพ เกี่ยวกับสุขภาพ ของ**
- ประชากร**
- ❑ **หาความหมายจากข้อมูล**
- ❑ **หาความสัมพันธ์ เหตุ - ผล**

พูดถึงเรื่องระบาดวิทยา ในฐานะที่เป็นคนนอกก็อาจจะแสดงทัศนะความเห็นบางอย่าง เพื่อให้พวกเราเกิดความคิดต่อไปอีก ในการมองระบาดวิทยา จะเห็นว่าเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสารสนเทศ เพื่อการกำหนดนโยบายทางด้านสาธารณสุข ทางด้านสุขภาพ เป็นการศึกษาว่าด้วยการแพร่กระจายของโรค และตัวชี้วัดที่จะบอกเรื่องของสุขภาพของประชากร เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการหาความหมายจากข้อมูลข่าวสาร เป็นศาสตร์ที่พยายามที่จะเข้าไปสู่ความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ และถ้าสามารถบอกถึงเหตุและผลได้ก็จะดี เข้าใจว่าในหลาย ๆ ครั้ง ระบาดวิทยาต้องอาศัยหลายศาสตร์เข้ามาช่วย เพื่อให้เห็นเหตุและผลอย่างแท้จริง ระบาดวิทยาเป็นศาสตร์แบบ Objectivity เป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะให้เราสามารถใช้ความรู้เชื่อมโยง ถึงประโยชน์ในด้านการส่งเสริมสุขภาพ และควบคุมโรค ในระบบสุขภาพ เป็นเครื่องมือที่จะใช้ข้อมูล และการตีความไปบอกกล่าวกับประชาชน ซึ่งเป็นเครื่องมือของ Participatory Democracy หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และเป็นเครื่องมือสำหรับการแพทย์แบบทำนาย เป็น predictive medicine ช่วยให้เราสามารถทำนายได้ว่า คนกลุ่มไหน คนแบบไหน มีปัจจัยเสี่ยงสูงต่อโรคกลุ่มไหน ใช้สำหรับการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคเพื่อศึกษาปัจจัยเสี่ยงกับการเกิดโรค เป็นศาสตร์ที่ช่วยให้สามารถที่จะศึกษาปัจจัยเสี่ยงได้ ทั้งด้านพฤติกรรมและพันธุกรรม ระบาดวิทยาน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสังคม ไม่ใช่แค่ศึกษาทางด้านสุขภาพเท่านั้น ระบาดวิทยาน่าจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล ถ้าเป็นการศึกษาเป็นกลุ่มก็คือ ศึกษาพฤติกรรมระดับสังคม ซึ่งการมองเป็นกลุ่มเพื่อจะได้เห็นความสัมพันธ์ของการนำไปสู่การระบาดของโรค สำหรับ Epidemiology of Policy น่าจะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มองได้ ขณะนี้มีการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า Health impact assessment ซึ่งจะศึกษาว่านโยบายสุขภาพเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แบบใดแบบหนึ่ง มีผลต่อสุขภาพอย่างไร เช่น นโยบายระบบการขนส่งทำให้เกิดอุบัติเหตุทางจราจร ทั้งที่ควรจะต้องลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุได้ แต่พบว่า อัตราการเกิดอุบัติเหตุกลับเพิ่มขึ้น แสดงว่าสิ่งที่ทำไปไม่ได้ไปแก้ที่ตัวระบบ จะเห็นว่านโยบายการขนส่งของประเทศไทยเน้นการใช้ถนน ในขณะที่ประเทศที่ไม่มีปัญหา หรือมีปัญหาเรื่องดังกล่าวน้อย เน้น mass-transportation โดยรถไฟ ซึ่งมีการปรับปรุงให้รวดเร็ว จุนได้มากและปลอดภัย ฉะนั้นการตายจากอุบัติเหตุจึงเกี่ยมาก เพราะส่วนที่สำคัญคือ นโยบาย ซึ่งเป็นมุมมองเชิงระบบ

ระบาดวิทยามีแนวคิดใหม่อย่างหนึ่งคือ ความท้าทาย ใช้หลักการด้านการจัดการความรู้มาใช้ หลักการจัดการความรู้คือทำอะไรแล้วพยายามทำให้ดีขึ้น ขณะเดียวกันความรู้เรื่องนั้นก็ควรจะเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติต้องคิดยุทธศาสตร์มาก หมายความว่า เรามองระบาดวิทยา ในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งมีหน้าที่รับรู้ เรียนรู้ และระบบนั้นก็เติบโตขึ้น จะเห็นว่างานระบาดวิทยามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากมีระบบการเรียนรู้เพิ่มขึ้น แต่การพัฒนาการเรียนรู้นั้นคืออย่างที่เรายากเป็นหรือไม่ มีประเด็นอะไรอีกที่น่าจะทำให้ดีกว่านี้ นี่คือการถามที่พวกเราจะต้องเป็นผู้ตอบ

ที่นี้เรามองที่พลวัตของระบาดวิทยา ซึ่งได้ค้นคว้ามาจากอินเทอร์เน็ต เราเห็นชัดเจนว่า ระบาดวิทยาเปลี่ยนแปลงเพราะสังคมเปลี่ยนโลกเปลี่ยน แต่ที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งที่หลายท่านอาจจะไม่ตระหนักก็คือว่า เทคโนโลยีเปลี่ยน โดยเฉพาะ Computing technology เปลี่ยนอย่างมาก และนอกจากนั้น data ก็สามารถ generate ได้อย่างมากมายในปัจจุบัน และวิธีการด้านระบาดวิทยาก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ได้แก่ Meta - Analysis โดยปัจจุบันระบาดวิทยาได้นำเทคโนโลยีขั้นสูงสมัยใหม่เข้ามาใช้ ในการดำเนินงานทางระบาดวิทยาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล Life course Epidemiology คือ โครงการวิจัยทางระบาดวิทยาในระยะยาว ในประเทศไทยเริ่มดำเนินการประมาณ 3 ปี เป็น “โครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทย” เป็นโครงการที่ท้าทายความสามารถของผู้ดำเนินการ เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาในการติดตามนาน และเป็นการท้าทายแหล่งเงินทุนว่าจะสนับสนุนหรือไม่อย่างไร Diversity of Approaches or Concepts/ New Paradigm ปัจจุบันพบว่ามีแนวคิดใหม่เกิดขึ้นมาก เช่น Ecological Epidemiology ไม่ใช่มองการเคลื่อนไหวแต่เพียงเรื่องของโรคเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงว่าขณะที่โรคมีการเปลี่ยนแปลง นิเวศน์วิทยาก็มีการเปลี่ยนแปลงตามโรคไปด้วย Social Epidemiology, Behavioral Epidemiology, Nutritional Epidemiology, Reproductive Epidemiology, Molecular Epidemiology ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจในปัจจุบัน นอกจากนี้การศึกษาล่าสุดคือ Human Genome Epidemiology ซึ่งจะไม่ทำการศึกษาเพียงแค่จุดเล็ก ๆ แต่จะทำการศึกษาเป็นแผนจีโนม Genome การศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เราต้องมี Clinical data, Social data และ Behavioral data เป็นข้อมูลสนับสนุน เพื่อนำไปใช้คิดค้น Predictive medicine และวิธีป้องกันโรค เช่น Vaccine, Individual Health เป็นต้น

นอกจากนี้ความหลากหลายของระบาดวิทยายังครอบคลุมถึง Diversity of Player ปัจจุบันเมื่อพูดถึงระบาดวิทยานักระบาดวิทยาต้องไม่มองแต่เรื่องระบาดวิทยา แต่ต้องมองไปถึงศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย Global Connectivity จะมองเพียงแค่ระดับชาติ (National) ไม่ได้ ต้องหมายรวมถึง ระดับโลก (Global) มีโครงการชื่อ International Health Policy Program หรือ IHPP ซึ่งเป็นโครงการที่ใช้เวลาในการคิด 2 ปี แต่เนื่องจากการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ และได้รับทุนสนับสนุนไม่เพียงพอ จึงไม่ประสบผลสำเร็จ แต่โครงการดังกล่าวยังคงมีความท้าทายและมีคุณค่าอยู่มาก โดยจะต้องศึกษาหาวิธีว่าจะทำอย่างไรที่จะให้ผู้บริหารระดับสูงเห็นคุณค่า เพราะ Health Policy ยังคงมีความสำคัญอยู่มาก และเป็นเรื่องที่ต้องมองเชื่อมโยงทั่วโลก มิใช่มองแค่ระดับประเทศ

ระบาดวิทยาเชิงรุก

- เพื่อป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ
- ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเสี่ยงกับการเกิดโรค
- ปัจจัยเสี่ยงด้านพันธุกรรมและด้านพฤติกรรม
- ระบาดวิทยาของปัจจัยเชิงสังคม
- ระบาดวิทยาของพฤติกรรมระดับบุคคล
- ระบาดวิทยาของพฤติกรรมระดับสังคม
- ระบาดวิทยาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย
- ระบาดวิทยากับมุมมองเชิงระบบ
- ระบาดวิทยากับการจัดการความรู้
- ระบาดวิทยากับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ระบบแห่งการเรียนรู้

ความท้าทายของวงการระบาดวิทยา

ในแง่ของความท้าทายของระบาดวิทยา ทำอย่างไรจึงจะผสมผสาน 2 ส่วน เข้าด้วยกันได้

ส่วนที่ 1 นักระบาดวิทยาต้องตระหนักว่า ตนเองไม่ใช่เพียงผู้ใช้ศาสตร์เท่านั้น แต่ต้องมองว่าจะเป็นผู้ร่วมสร้างศาสตร์อื่น ๆ ได้อย่างไร และจะนำมาใช้ประโยชน์ในงานระบาดวิทยาได้อย่างไร เช่น โครงการ FETP (Field Epidemiology Training Program)

ส่วนที่ 2 ระบาดวิทยาไม่ใช่มีผลเพียงเพื่อเรื่องสุขภาพเท่านั้น แต่ต้องมองว่า ระบาดวิทยาเป็นการสร้างเครื่องมือสำหรับส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และบำบัดโรค โดยต้องคำนึงถึงการก่อให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของประเทศด้วย

มุมมองของระบาดวิทยา

- ระบาดวิทยาเป็นการเชื่อมศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น ศาสตร์ทางด้านชีวโมเลกุล ชีวสถิติ ศาสตร์ทางด้านสังคม และพฤติกรรม และศาสตร์ทางด้านคลินิก ฉะนั้นจำเป็นที่นักระบาดวิทยา จะต้องมีความรู้ มีทักษะในศาสตร์ต่าง ๆ และรู้จักเชื่อมโยงเข้ามาใช้ในงานระบาดวิทยาให้ได้ประโยชน์สูงสุด

* ถอดความจากการบรรยายพิเศษ เรื่อง ระบาดวิทยาสร้างสุขภาพ โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ในการสัมมนาระบาดวิทยาแห่งชาติ ครั้งที่ 16 ณ โรงแรมเดอะแกรนด์ กรุงเทพมหานคร, ระหว่างวันที่ 23 - 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

ผู้ถอดความบรรยาย 1. นายแพทย์เกษม เวชสุทรา สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

2. นายแพทย์ธนิศ เสริมแก้ว โครงการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน แขนงระบาดวิทยา (FETP) สำนักระบาดวิทยา